

ЯК "ПРЫХВАТЫЗАВАЛІ" БЕЛАРУСКУЮ ЗЯМЛІЦУ

Чым бог не абідаеу беларусау - дык гэта "прыхватызатарамі" нашай зямлі, зямелькі, зямліцы! Іх у нас заусёды хапала! За яе на нашым этна-віцы яны біліся і паміж сабой.

Кожны "прыхватызатар", уламушыся у наш дом, стараўся завесці свей новы парадак: каб яму сам гаспадар службы. Усе яны старанна хавалі ад нас нашу уласную гісторыю, фальсіфікавалі яе так, як ім было выгада. У школах яе не учылі. Многія беларусы са сваёй гісторыяй ці зусім не знаёмы ці знаёмы вельмі слаба, не кажучы ўжо аб нацыянальных меншасцях нашай рэспублікі. Я не раз пераконываўся, што яе зусім не знаюць многія з вышэйшай адукацыяй, вучоныя і нават народныя дэпутаты Вярхоўнага Савета.

Цяпер якраз к часу каб напаміць, як някрошаныя "прыхватызатары" прысваівалі сабе і раздавалі сваім хаўрусікам нашу родную беларускую зямельку і распраўляліся з беларусамі, якія ім не давалі і мешалі арудаваць у чужым доме.

Агульным для усіх нашых "прыхватызатарау" было тое, што яны ахіра-ліся ня толькі на сілу, але і стараліся "абаснаваць" законніцкія дзеянні. Свае чорныя справы яны называлі "законнымі", "прагрэсіўнымі", "вызваленчымі", "братэрскімі", "Богу ўгоднымі", а нашы землі аб'яўлялі сваёй "вядчынай". Заваяваўшы нашу бацькаўшчыну, яны ілгалі, што мы "дабрахвотна далучыліся", "увайшлі" у склад іх дзяржавы, "аб'ядналіся" з імі.

Тут я толькі напаміну толькі некаторыя момэнты із нашай накутна гісторыі як чужынцы заваявывалі, прысваівалі, раздзялялі і раздавалі нашы землі і распраўляліся з беларускім народам, іх гаспадаром.

Народы, якія з праўдзёку жывуць на сваёй этнічнай тэрыторыі называюцца аутахтонамі. К ім адносіцца і беларускі народ/этнас/. Яго тэрыторыя размешчана у басейне Заходняй Дзвіны, немана, Заходняга Буга, Прыпяці, Дняпра, Вяраціны і Сожа. Нашы продкі прыйшлі сюды з над Дуная яшчэ у I стагоддзі нашай эры/пасля нараджэння Хрыста/. Яны зваліся Гетамі. Літвіцы нас і цяпер называюць "Гудай". Да IX ст. на гэтай тэрыторыі існавалі

дзяржава Крывічоў. Цяперашнія беларусы займаюць тэрыторыю даўнейшых крывічоў і з'яўляюцца іх патамкамі і спадкаемцамі. Датышы і цяпер нас называюць "крэву". Словам "Русь" у IX ст. называліся славянскія плямёны над якімі панавала нарманская дынастыя — Русы. Над крывіцкім племям яны не панавалі і к Русі яно не аднасілася. Але пасля шырэйшага праваслаў'я на тэрыторыю Крывічоў і іх сталі называць Руссю.

У IX-XII стагоддзях на тэрыторыі Беларусі утварыліся княствы, із якіх сваёй сілай, багаццем і культурай асабліва выдзялялася Полацкае княства? У XII-XIV стст іх утварылася магутнае Вялікае Княства Літоўскае/ВКЛ/. Поўная назва яго: Вялікае Княства Літоўскае, Рускае і Жамойцкае. У гэтай назве словы: Літоўскае — абазначала этнічную Беларусь, Рускае — Украіну і частку рускіх земляў, Жамойцкае — этнічную /цяперашнюю/ Літву. У старажытныя часы беларусы называліся русінамі, а на назве дзяржавы — літваінамі. Цяперашнія расейцы называліся русінамі, а часцей за ўсё — на назве сваіх дзяржаў: наугародцамі, вскоўцамі, маскавітамі/маскалямі/. А цяперашнія літоўцы — на назве свайго края — жмудзінамі.

Арфіцыяна наша бацькаўшына стала называцца Беларуссю з другой паловы XV стагоддзя. А да гэтага часу часта называлася проста Літвой. Княствы аб'ядноўваліся для сумеснай абароны ад сваіх ворагаў, якіх і ў старажытныя часы хацела.

У XIV-XV стст амаль уся этнічная тэрыторыя беларусаў знаходзілася ў межах ВКЛ і складала прыкладна 260 тыс. кв. км.

У XIV-XV стст. татарская вайска пад кіраўніцтвам хана Батэя заваявала Маскоўшчыну, зруйнавала Украіну і Польшчу, з паўдзённага усходу увабралася ў наш край, знішчыла Слуцк, Менск і надышло аж над Ліду. Тут яго сыміну Вялікі князь Міндоуг. У 1249 г. ён разбіў татараў над Кайданавым і адабраў ад іх палонных і нарабаваную маёмасць. У 1240 годзе смаляне разбілі наступавых на нашы землі з усходу татараў і сымілі іх. У тыя часы ВКЛ было настолька магутным, што татары не змаглі заваяваць яго.

Некаторую колькасць татар асадзіу у ВКЛ Вялікі Вітаут. Гэта былі пераважна наложнікі із "Залатой Арды"/так называлася дзяржава татар у вобласці цяпершняга Волгаграда/. Вялікія літоўскія князі запрашалі татар на вайсковую службу і садзейнічалі іх рассяленню. Аселяю на літоўскіх землях арыстакратыя ператварылася у феодалаў, уладальнікаў мястэчкау, фальваркаў, вёсак. Аселяю ж маса татар стала звычайнымі хлебарабамі, аселя у гарадах, мястэчках, займалася рамёствамі. З беларусамі адносіны у іх склакліся добрыя.

Рабілі наезды на Літву нямецкія крыжаносцы, але пасля Грўнвальдскай бітвы 15 ліпеня 1410 года ахвоту ат "прыхватызацыі" чужых земляў у іх адбылі.

У 1385 г. у Крэве быў падпісаны акт дынастычнай уніі/саюза/ паміж Літвой і Польшчай. Паводле гэтага акта палікі уважаліся чужынкамі у ВКЛ і ня мелі права набываць тут зямлю, асядаць і займаць дзяржаўныя пасадкі.

У 1447 годзе кароль Польшчы і Вялікі князь ВКЛ Казімір Ягайлавіч выдаў "Адмысловы прывілей"/зборнік правоў/ для ВКЛ, у якім абавязуеся не узрушаць цэласці ВКЛ і гарантаваў займаючыя свецкіх і духоўных пасад у ВКЛ толькі грамадзянамі гэтага гаспадарства. У "Земскіх прывілеях Казіміра" 1457г. ху стацьця таксама забараняла людзям чужых народаў займаць урадавыя службы і купляць зямлю у ВКЛ.

Пры Іване ІІІ узмацнеўшая Маскоўская дзяржава усё болей становілася пагрозай для ВКЛ, якому сваімі сіламі трудна было даваць адпор. Таму у 1501 г. у Польшчу былі насланы ад ВКЛ дэлегаты, каб зрабіць дзяржаўную унію з Польшчай, але без уніжэння пры гэтым Літоўскай дзяржавы. З Масковіяй ужо ішла цяжкая абарончая вайна, але без удзелу Польшчы. Час ішоў і ВКЛ значна аслабла у шматлікіх і цяжкіх войнах з Маскоўскай. Аж дзесяць разоў пачыналіся перагаворы аб дзяржаўнай уніі з Польшчай, у якіх ВКЛ бараніла сваю незалежнасць і толькі за адзінаццатым разам - у 1569 г. дзяржава страціла магчымасць змагацца супраць уніі і вымушана была на яе пайсці. Давяла ВКЛ да гэтага Маскоўцына.

Паводле Люблінскай уніі, Валынь, Кіеўшчына і Падолле, адвасваціў ВКЛ у татар і абараняўшыся ім ад іх, пераходзілі Польшчы; Літвіны застава- лася сувоўнай. У ВКЛ заставаўся асобны ўрад, скарб і вайска, дзяржаў- най беларуская мова. Сяліцца дазвалялася у абедзвюх краінах. Новая кан- фэдэрацыйная дзяржава атрымала назву – Рэч Паспалітая. Са старані Польшчы Люблінская унія была актам з навіцы сілы. Больш таго, 5-га сакавіка 1569 года Вялікі князь Літоўскі і кароль Польшчы Ягімонт Аугуст выдаў універсал аб перадачы Польшчы беларускага Падляшша/цяперашня Беларуч- чына/. Гэта беларуская зямля гранічае з ляхамі/палікамі/, была каля ля- хаў таму на-беларуску і называлася Падляшшам. Палікі пераіначылі назву нашай зямлі на-своёму, назваўшы яе Падлясsem/зямлей каля леса/. Гэты акт і Люблінская унія 1569 г. прычынілі ВКЛ цяжкую тэрытарыяльную ут- рату: былі адняты вялізарныя і багатыя абшары. Цяпер на гэтых землях працэнтаўнікі шляхецкага са слоў'я не маглі атрымаваць зямлі, а польская шляхце дазвалялася атрымаваць зямельныя уладанні у межах ВКЛ: нача- лася узаконеная самімі каланізатарамі, польская каланізацыя нашых зем- ляў. К гэтаму часу шляхта і магнаты у вялікай колькасці былі ўжо ажа- лчаны. Працэс каланізацыі і перанізацыі беларускіх земляў яшчэ больш усілўся пасля рэлігійнай Берасцейскай уніі 1596 г., калі у наш край хлунулі польская каталіцкая духавенства і разныя орданы, місіянеры, якія як кляццы уніваліся у нашу зямельку і ажалчывалі наш народ, пера- вадзілі яго із "неправільнай" праваслаўнай веры у "правільную" ката- ліцкую.

У 1588 годзе выйшаў статут/зборнік законаў/ ВКЛ, які забараняў даваць дзяржаўныя масадні, зямлі, чыны і званні ішчаземцам, у тым ліку і уражанцам Польшчы, што юрыдычна звадзіла на нет настаюву уніі 1569г. Аде каланізацыя краі палікамі ішла.

Із-за феадальнага прыгнету сялянства, рэлігійнага фанатызма, сва- вольства шляхты, унутраняга безладдзя, войнаў Рэч Паспалітая прыбліжа- лася к краху, надобна быўшау Савецкаму Саюзу: прычыны краха вельмі сходныя.

ЯК ПРЯКВАЛІВАЛІЮ БЕЛАРУСКІЮ ЗЕМЛІЦКУ

У 1747 г. выйшау каралеускі указ, каб у каралеускіх мястках на-
сля намерных праваслаўных і уніяцкіх шагоу не назначалі на іх месца
новых без дазволу самога караля.

А цяпер кератка аб тым, як мы беларусы з брацкаю Руссю разам шу-
калі к шчасцю дарог. Не на волі беларусау, гісторыя аднесі з Маскоу-
шчынай, дасавецкай і савецкай Расейі была драматычнай і крывавай для
нас. На сумленні рускага народа мільёны нагібных, нерадзіўныхся бела-
русау, мора крыві, частыя руйнаванні краю, каланізацыя яго, цяжкі прыгнет
народа, голод, галеча, хваробы.

У 1462 годзе Маскоўскі князь Іван ІІІ жаніўся на дачцэ апошняга
Бізантыйскага імператара і абвясціў сябе спадкаемцай Бізантыі і гала-
вой усіх праваслаўных хрысціян Усходняй Еўропы, што усе праваслаўныя
землі, у тым ліку і ВКЛ з даўніх часоў былі "вотчынай" маскоўскіх кня-
зеў і павінны перайці над маскоўскую ўладу. К гэтаму часу Маскоўщина
стала ўжо магутнай дзяржавай. Не гэрбам быў абвешан ранейшы бізантый-
скі гэрб - двухгаловы арол. У 1480 годзе Масква моўнаско ўсвабадзілася
ад татар.

Паміж Маскоўщинай і ВКЛ і раней былі спрэчкі за граніцы паміж
дзяржавамі. А цяпер пачаліся цяжкія войны супраць ВКЛ за "водчыну", за
"праваслаў'е"; яны былі частымі і цягнуліся каля 150 гадоў.

Вайна пачалася у 1499 годзе: маскоўцы даволі даўка уварваліся
у беларускія землі, узялі Рагачоў, горад разграбілі, спалілі, а жыхароў
яго, як нявольнікаў, угналі у Маскву. Над аблегай маскоўскага войска апы-
нуся Смаленск. Але у 1501 годзе Літоўскі Вялікі князь Аляксандр адкі-
нуў яго і сам заняў Маскву. Па просьбе Папы рымскага паміж абоемі дзяр-
жавамі наступіла замірэньне. У 1509 годзе войска Васіля Іванавіча заня-
ло большаю часць Беларусі. Супраць яго з вялікім і моцным войскам вы-
ступіў Жыгімонт і паміж абоемі дзяржавамі быў заключан "Вечны мір". У
1513 годзе, парушыўшы "вечны мір", маскоўская армія уторглася у цэнт-
ральную Беларусь, надышла над Оршу і Друцк. Але над Оршай 80-тысячная
армія ворага была ўцят разбита "80-тысячнай арміяй ВКЛ над кіраўніцт-
вэ гэтмана Канстанціна Астроўскага. Гэта была вялікая перамога.

Аднак войны аднаўляліся у 1516, 1518, 1519, 1534, 1535, 1536 гадах. А чася
у 1558 г.
ялдоугага замірэння пачалася вайна за Літвію, якая з невялікімі нера-
ўняцтвамі цягнулася 25 гадоў. Адбылася яна галоўным чынам на беларус-
кіх землях. За Літвію ваявалі Масква з Польшчай, а сама Літвія хацела
далучыцца да Літвы. У 1562 г. Маскоўскі цар Іван ІУ /Грозны, Жахлівы/ з
280-тысячнай арміяй выйшаў на РКД і 15 лютага 1563 года узяў Полацк.
Над жыхарамі горада і аколіц ён учыніў расправу, якая увайшла у гісто-
рыю, як "полацкая разня Івана Грознага". Детапісец царскі так запісаў:
"...его государским умыслом в Полоцку в городе и в остроге ретмистров
и королевских дворян и всяких военных людей и черных из народа много
бесчисленно побили". Многo тысяч палону уцялі у Маскву, большасць яго
вімой загінула у дарозе ад холада і голада. У Полацку было многа габ-
рэяў-людзеля/яурэяў/. Іх на загаду Івана Грознага тавілі у Дзвіне. Усе
багацце культурнага і зможнага горада было разрабавана і вывезена у
Маскву. Азвірэўшая, як і сам цар, войска гвалціла жанчы і дзеці, на-
ся чаго кідала іх у студні. Каля занятых гарадоў усе было зруйнавана
і вынішана; край абязлюдзіў. За 17 гадоў панавання Івана Грознага у По-
лацкай зямлі, на тых месцах гдзе капісь было жыццё, вырас лес.

У 1564 г. князь Мікола Радзівіў разбіў войска ворага над Чашніка-
мі, а у 1568 г. князь Сангушка над Вулай і ваявода Пац - над Віцебскам.
У 1579 г. кароль Польшчы і Вялікі князь Літоўскі Сцяпан Баторы адва-
ляў ад маскоўцаў полацк.

У 1648-1653 гадах на тэрыторыі Украіны бушавалі антыпольскія
і антыфеадальныя паўстанні. Асабліва вылучалася паўстанне 1648 года на
чале з Багданам Хмельніцкім, яны дакаціліся і да Беларусі, гдзе Антон
Кебаба пачаў паўстанне супраць фэадалаў. Кані у вайне Украіны з Польшчай
нерамога пачала хіліцца на бок Польшчы, Багдан Хмельніцкі напрасіў
дапамогі у Маскоўскага цара Аляксея Міхайлавіча, за што прызнаў яго
панеку над Украінай.

У 1654 годзе супраць Рэчы Паспалітай выступілі Маскоўшчына з
Украінай, а у 1655 г. - Швецыя. Вайна трывала да 1667 года. Маскоўцы і
кі хутка занялі амаль усю Беларусь улучна са сталіцай Вільня. Га-

Галоўнай арэнай ваенных дзеянняў была ўзшоў беларуская тэрыторыя. Асабліва нішні краіну і людзей маскоўцы. У сваім давоце цару Аляксее Міхайлавічу ваявода А. Трубяцкі пісаў: "...да Слуцка педышлі 23 августа, еднако городские люди сдать город отказались. Тогда мы велели случские посады и слободы все выжечь и пошли до Столина 26 августа. А идучи дорогою, села и деревни и хлеб и сено и всякие конские корма мы по обе стороны жгли и людей жобивали и в полон имали, и разорали всеем без остатку, и по сторонам потемуж жечь и разорать поемнами". У Клецку самым городе я посаде твоей государевы люди литовских людей жобили всех. Подобно в мястечку Мыш, в Дяховичах и Столбевичах..." У 1654 годзе ваявода А. Трубяцкі выразаў жыхароу Меціслава. У гэту ваіну маскоўцамі дзесяткі тысяч беларусаў былі прададзены на явольніцкіх рынках Астрахані на тры рублі за галаву. Шматтысячныя палоны выводзілі із Беларусі ваяводы у Маскоўшчыну. У 1661 г. ваявода жыхары Магілева і знішчылі 7-тысячным маскоўскім гарнізон, а места адані польскім войскам. Тое ж самае учынілі у той жа гаду дзікенскія мяшчане.

У гэтай ваіне пачалову скарацілася насельніцтва Беларусі, а край бну у шчэнт зруйнаваны. Ваіна закончылася у 1667 г. замірэннем у Андрусаве, наводне якога Смаленшчына і Севершчына апынуліся над маскоўскай уладай. Пад час ваіны і пасля замірэння, землі пакінутыя шляхтай і застрашаныя пасля знішчэння і вымярэння насельніцтва, маскоўскі цар раздаваў дваранам і баярам, якія завялі яшчэ больш цяжкі прыгон.

У 1700 г. польскі кароль і Вялікі князь Літоўскі у саюззе з Даніяй і Расіяй выступілі ваіной супраць Швецыі за Лівонію, якая была тады над Швецыяй. Ваіна цягнулася да 1721 года. Ваенныя дзеянні ўзшоў адбываліся на беларускіх землях і давалі Беларусь да страшэннага спусташэння. Да гэтага прычыніліся найбольш маскоўцы, якія, каб завбавіць шведскія войскі патрэбных запасаў і выгад, сістэматычна палілі беларускія места і селы.

Адзім знішчод гэтай ваіны цяжкім бодем застаўся у нашай гісторыі.

Справа у тым, што праваслаўны цар Пётр Першы у Полацкім Сафіяўскім саборах спачатку со сваім надручным Аляксандрам Мейшакавым уласнаручна назабіваў уніяцкіх святароў, а потым устроіў канюшню і нарахаваў склад, які 1 мая 1710 года выбухнуў і Сафія злятала. Ніхто так не апаганіў гэту святую, як сам праваслаўны цар. Толька у 1738-50 гадах Сафія была адбудавана, але ўжо атрымалася уніяцкая трохнефная базіліка - абыкнавенны касцёл, які і цяпер, як і ў старыну, называецца Сафіяй.

У 1708 г. "Журнал..." Пятра Вялікага наведваецца: "...перад неспрыяльным нашаму кавалерыі на дрэвяным крэманце і на воллах стаячы хлеб і строення ваяцкія яглі для агожджэння неспрыятеля, і каб не было яму крестаніца" /Журнал или подённая записка императора Петра Великого. Спб 1770, ч. 1, с. 179/.

У вайне 1700-1721 гадоў перамагла расія, заваяваўшы амаль усю Прыбалтыку/Лівонію/ і стала яшчэ больш магутнай дзяржавай.

Рэч Пасялітай у ХХІІ стагоддзі перажывала эканамічны, сацыяльны і палітычны крызіс, чым скарысталіся манархічныя дзяржавы Аўстрыя, Прусія і Расія. У выніку 3-х раздзелу Рэчы Пасялітай/1772, 1793, 1795 гг./ Беларусь цалкам адшлі к Расіі. Супраць сягонікаў у 1794 годзе пачалося паўстанне пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі, але яно было падушлена ў крыві іназемнымі войскамі. Рускім войскам камандываў А. Сувораву. Як жа ў самой Расіі задушму паўстанне Емельяна Пугачова. Палац і крэмажэрца беларускага народа яшчэ ў тым часе быў шчодрым узнагароджан беларускай зямлей і прыгоннымі сялянамі. Імя яго, як быццам для здэка над беларусамі, дагэтуль у Беларусі называюцца 58 вуліц і 30 калгасаў. Забой нічога не называецца імямі Т. Касцюшкі, А. Астрэкскага. А дом-музей у Кобрыне у гонар апошняга кіраўніка нацыянальнага ўрада у вызваленчым паўстанні 1863 г. уражэнца Беларусі Рамуальда Траугута ператварылі ў музей Суворова.

У Расійскай імперыі эканамічны стан Беларусі хутка пачаўся. Край стаў заведбанай правінцыяй расійскай імперыі. На кошт нашых зямляў накіраваліся тысячы незданных маскоўскіх урадаўцаў ды дваран. Новыя

расейскія паны называлі сялян за грэшы, як нявольнікау на цяжкія рабoты. На мяшчан былі наложаны вялікія падаткі, самаўрады ліквідаваны. 208,5 тыс. прыгонных "мужска полу" Кацярына 1 і Павел 1 раздалі расейскім памешчыкам. "Мужска полу" - гэта галава сям'і, у якой у сярэднім было 4-5 чалавек. Такім чынам, больш мільёна беларусаў сталі прыгоннымі расейскіх памешчыкаў. Многія із гэтых сялян да акупацыі Расей ІКІ не былі прыгоннымі, а плацілі чыны/грэшны падатак/. Акрамя таго, у ХУІІІ ст. на беларускіх землях насяліліся тысячы уцекачоў із Расей - "старавераў" із за разладу у праваславіі. Наявну расійцаў у Беларусі і другія заходнія краіны быу настолька вялікі, што у 1754 г. урад імператрыцы Елізаветы Пятроўны запатрабаваў ад Сейма Рэчы паспалітай выдаць мільён уцекачоў із Расей.

Падчас французскай рэвалюцыі і напалеонаўскіх войнаў, Расійскі цар Аляксандр 1 са стратэгічнай мэты, выказаў думку аб аднаўленні ІКІ. Яе падтрымалі беларускія патрыметы-магнаты на чале з князем Міхаілам Агіекім. Вяліся перамовы. У адным із пунктаў праекта канстытуцыі быу параграф пра звальненне сялян ад прыгоннага на працягу 10 гадоў.

Напалеон, таксама са стратэгічнай мэты, вырашыў стварыць аж дзеве незалежныя беларускія дзяржавы - "Літва", у склад якой Жэмайція/цяперашняя Літва/ не уваходзіла і "Беларусь": першаю - на заходніх, а другую - на усходніх нашых землях. Але ваенная неўдача Напалеона зрабіла усе гэтыя планы неатрэбнымі ні для Напалеона і, ні для Аляксандра 1.

У 1840 г. назва нашай бацькаўшчыны Літва, быу заменены на "Паўночна-Заходні Край". Адначасова пачалася свядомая прыміска назвы Літва да балцкай Жэмайціі/Жмудзі/.

У 1861 годзе было адменена прыгоннае права, але сталі сялян мала належаўся, бо у абшарнікау засталася больш за 60% зямлі, а за атрыману зямлю сяляне мусілі плаціць вялікі выкуп. Сялянскі рух за зямлю спліваўся з рухам адраджэння і супраць расейскай акупацыі. Вялася падрыхтоўка к паўстанню, якое выбухнула на тэрыторыях Беларусі і Польшчы у 1863 г. Галоўным кіраўніком паўстання на Беларусі стаў 25-гадовы Кастусь Калі-

Паўстанне было падаўлена прысланым із Масквы у чэрвені 1863 годзе губернатарам Мураўевым, прызваным за гэта - вешацелям. Павешан быў і Кастусь Каліноўскі, які із віленскага астрага звярнуўся к сваю беларускаму народу. Вот радкі із яго зварота: "... Ваюй, народзе, за сваё чына вечае і народнае права, за сваю веру, за зямлю сваю родную. Бо я табе снад шыбініцы кажу, народзе, што таму толькі ажывеш шчасліва, калі над табой маскала ўжо ня будзе".

Падчас Першай сусветнай вайны, летам 1915 года немцы захапілі часті Беларусі. У 1918 г. Літва была абвешчана манархіяй у цесным саюзе з Германіяй, а каралем абран нямецкі князь Вільгельм Уільрых Віртэмбургскі. За такую прыхільнасць немцы ўзнагародзілі Літву беларускай Віленшчынай.

На Беларусі разгортываўся нацыянальна-вызваленчы рух і ішло палітычнае змаганне за утварэнне сваёй дзяржавы. 18 снежня 1917 года быў склікан Усебеларускі Кангрэс у Мінску. Але бальшэвікі, убачышы што на Кангрэсе перамагаюць незалежніцкія ідэі разганалі яго з дапамогай збронай сілы. Але ідэя незалежнасці Беларусі ўсё больш падтрымлівалася беларускім народам. На сваім паседжанні 24 і 25 сакавіка 1918 г. Рада Кангрэсу абвешчала Беларускаю Народную Рэспубліку/БНР/ вельмі дэмакратычную па сваю характару. Увесну 1918 г. Германія акупавала заходнюю і цэнтральную Беларусь улучна з Мінскам. БНР яна не прызнана. У лістападзе 1918 г. Германія капітулявала. А БНР цяпер аказалася у цісках паміж ваюючымі бальшэвіцкай Расіяй і нямецкай Польшчай. У незалежнасці Беларусі яны не былі заінтарэсаваны, а цягнулі як адзёна кожны сабе. У супрацьвагу БНР, 1-м з'ездам КП(б) Беларусі была абвешчана Беларуска Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка/БССР/.

У руках бальшэвікоў Беларусь стала аб'ектам разных палітычных камбінацый і спекуляцый, але тэрыторыя не раз перакрэівалася. Згодна з Брэсцкім Мірным дагаворам, большасць беларускай тэрыторыі, акупаванай немцамі, аддавалася Германіі. У студзені-лютым 1919 г. абвешчаная бальшэвікамі БССР, імі жа была і ліквідавана: яе усходнія тэрыторыі - Віцебшчына, Магілёўшчына, Гомельшчына, Смаленшчына апынуліся у складзе РСФСР.

Пасля падпісання з Польшчай Рыжскага мірнага дагавора у 1921г., Польшчы адбыла тэрыторыя у 108 тыс. квадратных кілометраў з насельніцтвам звыш 4 мільёнаў чалавек. Акрамя таго, Латвіі былі аддадзены Рэжыцкі, Люцынскі і Дэвінскі паветы Віцебскай губерні. БССР складалася на той час усяго з часці паветаў былой Мінскай губерні з тэрыторыяй 52,3 тыс. кв. км. і насельніцтвам 1,6 млн. чалавек.

У 1924 г. Беларусі была вернута Віцебшчына але без Вядліжскага, Себежскага і Невельскага паветаў, у якіх 70-80% насельніцтва беларусы і не гледзячы на тое, што само насельніцтва хадэтайнічала аб уключэнні у склад БССР. У 1926 годзе Беларусі вернуты часці былых Магілёўскай і Гомельскай губерняў. Клікцоўскі, Новазыбкаўскі і Старадубскі уезды перадааны Расеі. Яна сабе забрала і беларускую Смаленшчыну. За час вайны Напалеонаўскай, 1-й сусветнай і грамадзянскай Беларусь страціла трэць свайго насельніцтва. На нашых землях асядалі чужыцы. У заходніх беларускіх землях польскі ўрад раздаваў былым жаўнерам надзелы - "асады", хаця зямлі не хацела самім сялянам. У БССР гвалтоўна ствараліся калектыўныя гаспадаркі - "калгасы". Гэтая новая форма рабства выклікала станаўкі супраціў сялян, якія марылі пра свабоду і уласны кавалак зямлі. Супраціў іх быў зломлены жорсткім тэрорам з боку бальшэвіцкага ўрада, у выніку якога больш за мільён сялян загінула у "куранатах" нашых і чужых, у бітніцкіх сямках, канцлагерах, турмах/да якіхшчак тады яшчэ не дачумаліся/.

Пасля уз'яднання Беларусі у верасні 1939 года, савецкі ўрад без згоды ўрада БССР у кастрычніку таго жа года аддаў Літве большую частку Віленскага ваяводства з беларускім горадам Вільня. Некалькі наўднёвых валасцей Брэсцкага ваяводства былі перададзены Украіне. Пасля захопу Савецкім Саюзам Літвыскай рэспублікі у 1940 г., радзі уснакаенія літвыцаў, ей, без згоды беларускага ўрада, без рэферэндума, дадаткова былі аддадзены беларускія землі: Свенцянскі і Гайдучышкаўскі раёны, частка Ашмянскага, Астравецкага, Свірскага і Пастаўскага раёнаў.

У Другую сусветную вайну, калі немцы акупавалі летам 1941 г. Беларусь, нашу тэрыторыю яны ўжо прыхватывалі на-свойму: Беластоцкіну /Падляшша/ і Гродзенскіну далучылі да Усходняй Прусіі з мэтай насяліць тут нямецкіх каланістаў. Беларускае Палессе з Гомелем, Мозырам, Пінскам, Брэстам ды іншымі гарадамі падпарадкавалі акупацыйным уладам Украіны. Паўночна-заходнюю частку, Ашмянскі і сумежныя раёны - генеральнаму камісарыату Літвы. Усходняя частка Беларусі была падпарадкавана армейскаму тылу і невялікая цэнтральная частка - Генеральнаму камісарыату "Беларутэнія".

Пасля вайны, наводзе нагаднення паміж уладамі СССР і Польшчы 16 жніўня 1945 г. аноннай, без згоды ўрада БССР, аддадзены 17 беларускіх раёнаў Беластоцкай вобласці і 3 раёны Брэсцкай вобласці, ня гледзячы на тое, што на канстытуцыі рэспублікі тэрыторыя яе не магла меяцца без згоды яе ўрада. Тут таксама абшліся без рэферэндума.

Атрымаў у нас землі і перадаваў чужынцам, імі хутка асваіваліся, прысваіваліся, засяляліся людзмі сваёй нацыянальнасці, уключаліся у тэрыторыі аднаведных дзяржаў як "вотчыныя", "свае", "гістарычныя", "этнічныя". На занятых, захопленых, беларускіх тэрыторыях арудавалі дзеля свайго узбагачэння чужынцы. Больш слабых змянялі больш сільнымі. Пасля Кастрычніцкага прыхода да ўлады бальшавікоў, асабліва пасля бальшэвіцкага тэрора, калі сотні тысяч беларусаў былі знішчаны ў сваіх ці чужых "курахатах", а другія сотні тысяч пераселены ў канцэнтрацыйныя лагеры прыхватыватарстваў, ці змушаны былі пакінуць свой Край у пошуках лепшай долі, астаўшыся пасля беларусаў "вакум" хутка замаўняўся чужынцамі, галоўным чынам расейскімі: сакратарамі парткамаў і нават ЦК КПВ, камісарамі, вайскоўцамі, дырэктарамі, старшынямі, начальнікамі разнага ранга і г.д., якія уладкаваліся самі, цягнулі за сабой сваёй сям'ёй, сяброў...
і пасля яе
 Падчас 2-й сусветнай вайны ў Беларусі многа аседа беганцаў і разнага люду спасаўнага ад знішчэння і галоднай смерці, асабліва ў Заходняй Беларусі, якая да вайны была пад Польшчай. Большасць усацэбаў і дамоў, астаўленых паліцамі, выехаўшымі ў Польшчу на жыццё, дасталіся не беларусам, а прысланым к нам для "соцыялістычных пераабразванняў" і

набудови "светлого будущего коммунизма".

Наші "прихватызатары" ня толька прихватывалі беларускія землі і дабро, але яшчэ і глуміліся над беларускім народам, яго гонарам і гонар-цаю. Стараліся нас паказаць гэтакімі недавекамі, пакорнымі авечкамі, задо-канамі, нічога не кумекаючымі. На самай справе, беларусы-народ добры, на-міркоуны, разважлівы, умеючы прыстае вывацца к самым цяжкім і невыгад-ным умовам жыцця. Гэта наша якасць дапамагала нам выжыць. Алеж, беларус-кая гісторыя багатая фактамі, якія беларусы умелі і пастаяць за сябе. "Прихватызатарам" нашых зямлі і багаццяў тут ніколі ніякойна не жыло-ся, хаця з усімі, хто мянаў ім паказаць, яны бялітае на распраўляліся.

Сёння, у такі адказны час перад сваёй Бацькаўшчынай, кожны беларус на-вінен задаць сабе пытанне: "А што ты здзейсніў для адраджэння ле?"

Цяпер ужо ўсе нічаць, што не КПСС пачала рэформы, "нерабудову" і ад-раджэнне народаў бмушага Саюза, а іх пачалі тыя, хто не балуся гаварыць прауду. Кривавымі метадамі распраўляцца з інашадумцамі, дзеідаятамі, нась-бітамі рэфарматарскіх ідэй ужо стала немагчыма: ня тыя насталі часы. Таму Палітбюро ЦК КПСС дазволіла для расправы з імі прымяняць псіхі-ятрыю, да чаго не мог дадумацца нават Сталін. Хаця сама па сабе ідэя не новая. Метад расправы з дапамогай псіхіятрыі у СССР атрымаў даволі шы-рокае распаўсюджанне. А прымененні псіхіятрыі у палітычных і рэпрэсу-ных мэтах у СССР стала вядома ўсяму свету. Аб гэтым ужо многа напісана.

У канцы 70-х і пачатку 80-х гадоў і я добра бачыў, што Савецкі Саюз прыбліжаецца к краху, што краіну чакаюць велікія перамены. Скажу шчыра, што я перажываў і за Саюз і за партыю. Мне хацелася каб Саюз быў за-прауды саюзам "рэспублік свабодных", а не "імперыяй зла", а партыя КПСС была запрауды была "рэзумам, гонарам і сумленнем" народа, а не збо-рышчам кар'ерыстаў, жудікаў, мафіозных элементаў і г.д. Але больш за усё я перажываў за сваю Бацькаўшчыну - Беларусь, дзе беларусы становіліся ўсё больш загнанай нацыянальнай меншасцю. Такімі стылем выказаць усё наболеўшая мне не ханала часу, бо я загадываў у Мінскім медыцын-скім інстытуце кафедрай і выконываў многа грамадскіх спраў, таму я за-чыў у КПСС форму крытыкі у відзе заклікаў.

У пачатку 80-х гадоў у газеце "Правда" было апублікавана 99 першамайскіх заклікаў ЦК КПСС к грамадзянам СССР. Займалі лям цэлую паласу. А я напісаў 99 сваіх "сустрэчных заклікаў к ЦК КПСС/1 паслаў ім. Акрамя таго, у тых гадах я паслаў у ЦК КПСС, ЦК КПБ, Газету "Правда" і іншыя дысідэнтскія матэрыялы, у якіх крытыкаваў афганскую аванцюру, пакаранне смерцю, закрыццё беларускіх школ, ганьдаль і г.д. Усе мае дысідэнтскія матэрыялы апынуліся у МІНСКІМ АБЛАСНЫМ КДБ, куды забралі і аўтара.

Аб часці зместу іх я ўжо раскажаў раней. У сваіх "сустрэчных закліках к ЦК КПСС" былі і такія: 1/Мы беларусы з брацкаю Руссю разам шукалі к счасцю дарог... і не знайшлі!, 2/Расся за 200 з лішнім гадоў прычыніла беларусам больш гора і няшчасця, чым за такі прамежуток часу татары прычынілі Расеі! 3/ Расся і бальшэвікі атялі у беларусаў і раздалі сваім хаврускікам адну трэць беларускай этнічнай тэрыторыі! 4/Няхай Расся верне нам усё награвленае у беларусаў! 5/Саюз нерушымы рэспублік свабодных сваяціна назекі вялікая Русь... бальшэвіцкімі штыкамі! 6/ За загубу мільёнаў ні у чым не навішніх суайчыніцаў, камуністаў-фашыстаў трэба судзіць, як і нямецкіх фашыстаў не залежна ад часу зробленага злачынства! 7/далоў бальшэвіцкае калгасна-саўгаснае рабства! 8/Краіну давалі да таго, што скоро зямлю некаму будзе ні даваць, ні жахаць! 9/Сколька можна жахаць сеткі саматужна і за самагонку! 10/Без прыватнай уласнасці на зямлю "передовое социалистическое сельское хозяйство" ніколі не надляць! 11/Замуцаннасць расейскага нечарназем'я - вынік адсутнасці прыватнай уласнасці на зямлю! 12/Харчовая праграма 1981 года правалілася, як і намярэдніа! Не ваюй з тым - у каго купляеш хлеб! 13/Няхай узноў нашоўняца галасамі дзецей і моладзі нашы вёскі!

У пачатку 1983 года я праехаў у г. Гродна навуковую канферэнцыю, прыехаў у Мінск. Мяне вызваў к сабе прафэктар на навуковай частцы Касцюкоў П.І., у якім мяне чакаў кадэбіет і адсюль мяне забралі у КДБ. Вязлі у траіх на белае "Волзе". Усяго сюды прывазілі мяне на допыт тры разы. Тут мне сказалі, што спачатку мяне жацелі арэставаць і судзіць, але улі-

чываючы, што я тут першы раз, із беднай сялянскай сям'і на знаходжанню
 1 у мяне многа навуковых прац, вырашалі напярэдзіць. Тады мне ішоу 56
 год. Каля 10 гадоу я ужо загадываў кафедрай 1 к таму часу у мяне было
 апублікована 120 навуковых прац. Магчыма яшчэ намагло 1 тоя, што у мяне
 былі 1 такія сустрэчныя заклікі: 1/ Няхай жыве запраудны сацыялізм!
 2/ Расейскі, Кітайскі 1 Кампучыйскі камуністычны тэрор адмоўку наро-
 ды ад сацыялізма! Усё ж я быў за сацыялізм але за "запраудны" 1 без
 тэрора. У КДБ мяне абвінавацілі у "Клевете на Советский Союз", наказылі
 артыкулы кодэкса сколька за яё мне можажа: 8 гадоу - калі ты "кле-
 вецень" як вораг 1 3 гады - калі "клевецень" так, со злосці. Разумеєц-
 ца, што я выбраў апошні артыкул. Потым над дыктоўку я пісаў наказыніе,
 што больш "клеветать" не буду 1 каб мяне працілі. Думаю, каб я ад гэта-
 тага адказаўся, канцагера для такіх крытыкаў як я мяне было б не міна-
 ваць.

Пісьмова мяне трэба было адказаць на наступныя мае "сустрэчныя
 заклікі к ЦК КПСС": Далоу афганскую аванцюру, а вінавацаў за гібель
 у ей к адказнасці! Я адказаў, што інтэрнацыянальны абавязак можна вико-
 нываць 1 без вайны, у якой гібнуць 1 нашы хлопцы 1 афганцы із-за гэта-
 га абавязка, што не я адзін, а усе разумныя людзі, акрамя ура-патрыэтаў,
 лічаць наша удзелнічакне у гэтай вайне аванцюрай, ганьбай для СССР.
 2/ Няхай намі не кіруе прастарэлая хвора камуністычная хунта! Кадэ-
 бісты гітлераўская слова "хунта"/правячая група/ прынялі за вельмі зне-
 важальнае, нецэнзурынае. Я адказаў, што пры такім узросце 1 стане здароў'я
 кіраваць краінай аясна 1 амаральна для камуністаў трымацца за уладу
 да самай смерці, калі адчуваеш, што ужо выконываць яе не можаш. 3/ За за-
 губу мільёнаў ні у чым не навіных суайчыннікаў, камуністаў-фашыстаў
 трэба судзіць, як 1 нямецкіх фашыстаў не залежна ад часу зробленага
 злачынства! Тут мяне дапытывалі адкуль я узняў гэтыя мільёны загублен-
 ных 1 чаму я так абразіў самую дэшуую партыю на свеце. Сказаў, што усё
 гэта ад загранічных "галасоў", з чым я вымушан быў згадзіцца. 4/ У нас
 разгортываюцца нельскія падзеі канца 70-х 1 пачатку 80-х гадоў! Мяне

адчиталі, што выдумаў польскія надзеі і заверылі, што іх ніколі не будзе што у нас была, ёсць і будзе кіруючай камуністычнай партыя, а да камуністаў на ўжо як рукой надаць. 5/Сталін - тэрарыст, Хрушчоў - раскуцін, Брэжнеў дэмагог! Больш за усё казэбніцы рассярдзіліся за "образу" Сталіна. Я сказаў, што пры Сталіне было рэпрэсавана шмат невіноўных людзей; Хрушчоў часамі веў сябе раскуціна, напрыклад, на Сесіі ААН сялу з нагі тупеў і стаў луніць ім на трыбуне; дэмагогія Брэжнева вядзе краіну к краху. Больш за усё казэбніцы рассярдзіліся, што Сталіна я назваў тэрарыстам. 6/Сьмяіць каланізацыю і засілле "рэспублік свабодных" чужынцамі, бо гэты прывядзе не у утварэнню "адной савецкай нацыі", а к міжнацыянальным канфліктам! Гэта тое, што мы цяпер назіраем на тэрыторыі бундэга Савецкага Саюза.

Другія свае "сустрэчныя заклікі к ЦК КПСС" я растлумачыў вусна. Далоў цензуру! - Я заклікаў таму, што цензура утварае, не паказывае запраўданае становішча у краіне, ахоўвае інтарэсы правячай партыі і тым самым разрушае і губіць дзяржаву. Прэса павінна быць свабоднай, незалежнай. 2/ Палітыка КПСС неэфектыўная і вядзе "Саюз нерушымі" к краху! Тут я хацеў сказаць, што сабакам мяне назавіце калі гэта не збудзіцца, але прамаўчам, бо сіды былі няроўныя. 3/ аўтарытэт КПСС падзе! Тут зрабілі мне заўвагу, што КПСС - "ум, честь і сьвесьць нашай эпохі", што я не магу быць членам гэтай партыі і выхаваўцай студэнтаў. Я у шутку адказаў, што у мяне плавны выхаваньня студэнтаў у парадку, і толькі што правяраў парткам інстытута. Для гэтай мэты была створана спецыяльная камісія ў складзе найбольш аўтарытэтных прафэсараў Гурыкевіча В.М., Лябко П.І., Усавы І.Н. і дэяча парткама інстытута Сьврыдзюка П.Н. 4/ КПСС кішыць кар'ерыстамі, прайдзісветамі, жунікамі, уладкаваным у партыю на-блату. 5/Што галава - то партыя, кожны думае на-свойму! 6/Братэрэскае прывітаньне вялікаму польскаму народу мукна змагаючамуся за гонар, свабоду і незалежнасьць сваёй краіны! Гэты заклік аусім не спадабаўся, асабліва, што польскі народ я назваў вялікім, бо звычайна лічылася, што "вялікі народ" - гэта рускі. 7/ наша свабода сумленьня - гэта прымусовая палітвучоба,

8/ при уладзе бальшэвікоу чалавек чалавеку тыграм стау, бо такі жак наред ніколі не перажывау! 9/ камуністычнай маралью сталі : "блат вы- не наркома", "закон як дышла...", кламства, двудушша, в'янетва, разводы да 30-50%, неспавага к людзям, замена чалавечых форм звароту чалавека к чалавеку біялагічнымі: "жанчына", "мужчына"! 10/ Няхай жыве крытыка кіраўнікоу КПСС з нізу у верх, а не надварот! 11/ Краіны сацыялістычнай арыентацыі, арыентуйцеся на свае магчымасці, а не на нашу дарэмнаю дапа- могу! 12/ Адновім нашы гістарычныя помнікі і сьвятні, чалавечую мараль, гожаць, сумленнасьць!

Паміж "фундаментальнымі" заклікамі я ставіу іншыя, часам юмарыс- тычнага, жартоўнага характара, як бы для разрадкаі, але і яны былі акту- альнымі: 1/ Няхай на дэманстрацыях кіраўнікі партыі і ўрада ідуць у галаве калон, а не хавваюцца за гранітныя тумбамі-трыбунамі! 2/ Няхай чляокі КПСС і ўрада аб'яднаюцца у кансерватыў і самі сабе набуду- юць дачы, за ўласны кошт! 3/ Капіталісты - "дурыі", а камуністы - "ра- зумныя". 4/ Далоу смяротную кару! Тут, нашоўна, трэба пачынаць. Заклік гэты ня новы. Я супраць любой смяротнай кары, бо яна бессэнсавая. Баль- шэвікі дзелі сваёй ідэі, раўнацэннай марані, пакаралі смерцю мільёны лю- людзей, а дабіліся краха Саюза і КПСС. Грамадства, якое прымяняе смярот- ную кару - гэта хворое грамадства. Любых злачынцаў трэба ізаляваць, калі трэба пакараць. У тых гады, калі я пісаў сваё "Сустрэчынны заклікі к ЦК КПСС, час ад часу павядамілася у "Правде" аб пакарэнні смерцю за дзяржаўныя злачынствы, а я насылал сваё пратэсты. Яны асцядалі у КДБ. Тут мяне абвінавацілі, што я "заступаюся за государственыя прэстуж- ников". Я зазначыу, што раблю гэта із-за гуманічных і міласэрных начуц- цяў. 5/ Няхай жывуць гуманізм і міласэрнасць! 6/ Няхай будзе магчымасць набудаваць такі дом, які хочаш і набыць зямлю там, гдзе яна табе спада- балася! 7/ Мы наш, мы новы дом збудуем, а толька ветам старым зруйнуем! 8/ Добраму гаспадару нагода не памеха, а дрэннаму зауседы мешаць. 9. У краіне, гдзе мядамі нахлі грэчкі, цяпер у шрадахі ле не знойдзеш і са свечкай!

У КДБ мне зазначили, што пры Сталіне мяне б'е сразу паставілі бы к сценцы, не паглядзілі бы на галаве "ні в какой капиталистической стране", а вот яны агранічываюцца толькі папярэджаннем і мне паказалі нейкую інструкцыю, якая дазваляла на першы раз ім агранічыцца узліццем распіскі, што больш "клеветаць" не будзеш. Папярэдзілі, каб я нікому не раскажываю, што ёсць такая інструкцыя. Я падзякаваў, што яны праявілі ка мне такую міласэрнасць, зазначыўшы, што у мяне усё ж такі крытыка з "нізу-у-вер", таму, напэўна і не прыймальная. Але распісаўся, што больш "клеветатць" не буду. Каб я гэтага не зрабіў, мяне маглі б і не адпусціць і канцлагера для палітычных везняў я мог бы не мінаваць. Пасля таго, як я распісаўся на дэбелісты інтэлігентуа корчыць перасталі. Іх мова стала жорстка-крыклівай, закурчыць мяне ўжо больш не прапанавалі, а цвёрда сказалі, што мяне снімуць з пасады загадчыка кафедрай, што такі прафесар не можа выховываць студзентаў у камуністычным і інтэрнацыянальным духу і што мяне выключачь із КПСС, якую я "опозорил". У КДБ па маім дысідэнцкім матэрыялам сфабрыкавалі многастранічнае абвінавачанне для партыйных і адміністрацыйных органаў. Мая крытыка палітыкі КПСС вызваляла у іх "шок".

Рэктар інстытута Ілючароў А. А. і сакратар парткама Кулажэнка В. П. вельмі перажывалі за сваю рэпутацыю, што праглядзелі такога "клеветніка на Саветский Союз". Кулажэнка В. П. загадаў мне пайці к рэктару Ілючарову А. А. і папрасіць прабачэння, што я "опозорил" інстытут і партыйную арганізацыю. Прышлося пайсці і прасіць прабачэння. Рэктар і сакратар парткама заявілі мяне, што у інстытуце мяне месца няма ні на якой пасадзе бо я "наклеветал" на Саветскі Саюз і яшчэ паглядзіць, што са мной зрабіць, пад суд можа аддаць партыя і я атрымаю 8 гадоў катаргі. Некалькі дзён я чакаў вырашэння свайго лёсу. Спачатку не зналі што са мной рабіць. У душы ўсе добра ведалі, што ніякай "клеветы" у мяне няма, а сказана горкая праўда, за якую сядзець з пасады і значаць бы грубым запытам на прафесію па палітычным матывам. Аддаць пад суд - шуму будзе на увесь свет. Шыла у мяшку не утоіш; падобныя працэсы ўжо былі дысідэнтамі, абаронцамі правоў чалавека і вельмі балюча яны білі

на авторитету комуністичної партії і держави. Нарештє заінтересовані бачі, парадуючися паміж сабой, вирішили адправіць мяне у псіхушку, аб чым мне сказэлі ректар інститута Ключароу А. А., сакратар парткама Кулажэнка В. П., члонак камісії, правяраўнай работу кафедры як у такіх выпадках вадзілася, прафэсар Лабко П. І. і члонак той жа камісії ад парткама Свірдэнка П. Н.

Ректар растлумачыў мне, што калі я не пайду у псіхушку, ён будзе вымушан запісаць у маю працоўную кніжку, што я вызвален ад займаюмай пасады загадчыка кафедрай "за клевету на Советский Союз" і мяне нігдзе ні на на якую працу не прымуць і я прападу з голада; мяне пазбавяць навуковых ступеняў і званняў; ён павінен будзе выключыць маю дачку з апошняга курса інститута; жонку снімуць з пасады настаўніцы, а сына увольняць са службы вайскоўца. А калі пайду у псіхушку - у маю працоўную кніжку запішуць, што я вызвален з пасады па "уласнаму жаданню, як "псіх", мне дадуць 3-ю групу інваліднасці з якой я нават абязан буду працаваць. Гэта сніме "позор" з інститута і партарганізацыі, ня будуць адміністрацыю інститута цягаць і напранаць і усім будзе добра, бо што з вар'ята возмеш. Я узвесіу усё "за" і "супраць" і пайшоу "добровольно" лечыцца каб "усім было добра". Я зразумеу, што мне треба стаць "вар'ятам". Псіхіятрыю я вучу і памагчы сваім калегам-псіхіятрам зрабіць мяне гэтым "вар'ятам мне было не трудна... У псіхушцы я прабыў 1,5 месяца, выкінуўшы усё лекі, што мне назнача-ліся. На запытанне прафэсара Сарокінай Т. Т. як я пераношу лячэнне, адказывау, што добра. У тым часе псіхіятры супрацоўнічалі з МУС і КДБ. Нават на блізках псіхіятрычных устаноў стаяла абривіятура МУС. У такіх справах усё рабілася так, каб не засталася слядоў злочыства.

КДБ расцэніу мае дысідэнцкія матэрыялы як "клевету на Советский Союз", а у псіхіятраў яны ужо называліся "пісьмовай прадукцыяй пацыента" і яны яе расцэнілі як "брэд" "вар'ята", бо яна поўнасьцю супярэчыла ідэалогіі і палітыцы КПСС.

Для устанаўлення дыягназа майго "псіхічнага захворвання была

утворана вялікая камісія із высокакваліфікаваных псіхіятраў, але прысутнічалі на ёй толькі чатыры члони камісіі. Астальныя псіхіятры сталі тэлепатамі і ўстанаўлівалі дыягназ майго "псіхічнага захворвання" на адлегласці. Старшыня камісіі прафесар Волкаў П.П. пажурыў мяне, што я, не чытаючы "Капітал" К.Маркса, зусім непраўільна лічу, што Кастрэніцкая рэвалюцыя нарадзіла новыя формы эксплуатацыі чалавека чалавекам. А члонак камісіі дацэнт Скугарэўскі А.Ф. ніяк не мог згадзіцца, што сацыялізм у нас незапраудны і неразвіты, як гэта было сказана ў маеі "пісьмовай прадукцыі". Не вытрымаўшы дыскусіі ён раздражона спытаў мяне: "А вы ведаеце сколько за такія заклікі даюць?" Мне аб гэтым ужо казалі у КДБ і я яму спакойна адказаў. Пасля вельмі кароткай дыскусіі ён мяне вельмі перапалохаў, сказаўшы, што ён мяне выпісаў бы і клінікі, але я сумею даказаць што мне яшчэ трэба "пацелічыцца". Прысутнічаўшыя і адсутнічаўшыя на УКК псіхіятры прыйшлі к выснове, што я пакутую вялацякучай шызафраніяй. Гэты дыягназ, як сведчыць дырэктар УНДі агульнай і судовай псіхіятрыі імя В.П.Сербскага Т.Б. Дзмітрыва, звычайна выстаўляўся дысідэнтам, бо яго можна прыпісаць любому здароваму чалавеку, справы якіх вялі органы КДБ. Фактычна той ж самая падтверджае і быўшы галоўны урач Мінскага гарацкога псіха-неўралогічнага дыспансера Язерскі С.А.: "...А хіба не адчувалі псіхіятры моцнага ціску розных партыямаў, райкамаў, а кэл і ЦК КПБ?... Можа ўжо змяніць стары кірунак, а можа і пакаіцца?" - пытаецца ён у сваіх калег. Прымяненне псіхіятрыі у палітычных і карных мэтах у СССР і БССР было ў тым часе даволі шырока распаўсюджана. Справа дашла да таго, што 29 чэрвеня 1990 г. Пастановай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР была змбрана Часовая камісія ВС БССР па расследаванні фактаў выкарыстання псіхіятрыі ў палітычных і рэпрэсіўных мэтах із 12 чалавек пад старшынствам народнага дэпутата РБ Заблоцкага У.М. Гэтай самай высокай камісіі паступіла ад грамадзян РБ больш за 150 скарг. Людзі лічылі, што іх пакаралі псіхіятрыяй і прасілі спасці іх душы. Але тут здарылася неверагоднае: усе гэтыя матэрыялы із памяшкання ВС РБ

і гэта нікога не узтрывожыла: ні палітычныя групы, ні, старшыню
Вярхоўнага Савета РБ. Вось табе і адносіны к правам чалавека у самім
Вярхоўным Саветаце! Гэта ж насмяянне над людзьмі!

У псіхуцы гора чалавека, папаўнага сюды, толькі пачынаецца. Перш
заусё, ён із сацыяльнай істоты туп ператвараецца у бялагічную істоту.
На справе, ён лінаецца усіх сацыяльных право: на працу уладкавацца пра-
ктычна немагчыма, на яго гісторыі хваробы часта стаяць буквы ПН/перэ-
писка нежэлацельна/, чым больш ён скардзіцца на сваіх абідчыкаў і свай
лёс, тым больш лічаць яго псіхічна хворым, а палітычнай і сацыяльнай
дзеяцельнасці і рэчы быць ня можа. На гэтым і аснована "нейтралізацыя"
псіхіятрыяі сваіх апанентаў-крытыкаў. Таму і узяла псіхіятрыю на сваё
вааружэнне супраць крытыкаў яе палітыкі КПСС. Іна з дапамогай псіхі-
ятрыі пазбаўляла права неугодных займацца прафесійнай дзейнасцю і
тут ужо ніякія абароны правоу чалавека не падкапаюцца. Наканец, пасля
псіхіятрычнага "лячэння" псіхікі здаровага чалавека-дзісідэнта, псіхіку
можна парушыць так, што ўжо іі трудна эксперту разабрацца бму ён раней
псіхічна здаровы ці не. Вакол такога чалавека штучна стваралася заін-
тарэсаванымі асобамі аднаведная думка, каб завесці сумленых людзей
у зман: ён жа, маўляў, бму у псіхуцы... Ну, а калі у цябе яшчэ справа і
палітычная, дык, як кажуць немцы, зусім капут.

Із псіхуцы я паслаў заяву у парткам медінстытута аб выхадзе із
партыі, саслаўшыся на тое, што "суманэдзі" выконываць абавязкі члена
партыі не можа. Але выключылі мяне, ня глядзячы на заключэнне ЖК з ма-
тывіроўкай "за клевету на Советскі Саюз", аднагалосна. Рэктар стрымаў
сваё слова і вызваліў мяне з пасады як "псіха", мяне далі і 3-ю групу
інваліднасці, ад якой я адказываўся, а мяне гаварылі: "Так трэба, на што
пісалі, што вам грошы памяшаць...". Разумеецца, я аказаўся на уліку у
Мінскім псіханеўралогічным дыспансеры.

Мне супрацоўнікі кафедры цяпер ужо мяне выракліся і не хацелі з
клеветніком на Савецкі Саюз знацца і сустракацца, заварачываліся у др-
гую старану, не хацелі каб я працаваў нават практычным урачом на
клінічнай базе кафедры. Уладкавацца на працу прастым урачом у другім

есці мне памагла мая быўшая аднакласніца загадчыца Мінскага горздра-
дзела Г.Д.Мазурава.

Я запрасіў быў ксеракопіі сваіх дасідэнцкіх матэрыялаў і вот што мне адказаў в.а.начальніка УКДБ спадар Мацкевіч В.А.: "В сувязі з упраздненнем 5-х падраздзяленняў КДБ, а таксама за давнасцю вярэмні, матэрыялы, адносячыся к указанаму перыяду дзейнасці органаў гасбезопаснасці/1983г./, унічтожаны как утратышыя апэратывную і історычэскую цэннасць". З апошнім трудна згадзіцца, бо менавіта ў гэтым аддзеле былі вельмі важныя матэрыялы для вывучэння вытокаў нашага беларускага адраджэння і перабудовы". Вядома, што за гісторыю Беларусі знішчана вельмі многа архіваў каб замесці сляды злачынстваў і лішчыць беларусаў гістарычнай памяці.

Як вядома, большэвікі адабралі, а не далі абяцваную зямлю сялянам і самімі варварскімі метадамі, гвалтам, тэрорам загнелі іх у калгасы і саўгасы. Сяляне із гаспадароў ператварыліся ў рабоў большэвіцкай сельскагаспадарчай марці. Цяпер яна добра ведаець, што весці за зямлю гарачаю ванну - справа безнадзейная. Таму яна ухапілася, як за спасальны круг, за так званую калектыўную уласнасць на зямлю.

Цяпер так называемая рускамоўная прэса як у РБ, так і ў РФ часта вядзе атаку на нашу беларускую дзяржаву, яе суверенітэт, мову, культуру. Публікуюцца правакацыйныя артыкулы ад вучняў да акадэмікаў і палітычных дзеячоў высокага ранга. У абарону сваёй дзяржаўнай беларускай мовы мне ўжо давадзілася выступаць у друку і я не хацеў бы паўтарацца. Тут я хацеў бы вот аб чым напамінаць, што ў 1945 годзе чэхі выгналі із сваёй краіны усіх немцаў. У гэтыя ж гады паміж Польшчай і СССР было падпісана пагадненне аб перасяленні палякаў із Беларусі на сваю этнічную радзіму, куды іх большасць і выехала. У РБ прыблізна 1/5 насельніцтва - гэта нацыянальныя меншасці. Самі беларусы амаль нікога к сабе не запрашалі. Алеж мы нікога і не выганяем. Усе воліі іёсу асеўшыя у нас людзі прылацзіліся аднаведна сваёй натуре і сталі поўнапраўнымі грамадзянамі РБ, нават няведаючы нашай мовы. Каб стаць грамадзянінам США трэба прылежна прахіць там 5 гадоў і здаць экзамен па дзяржаўнай/англійскай/мове.

Мяне ўжо выгналі із інстытута, але сакратар парткама Кулажэнка В. П. ніяк не хацеў падпісваць мой абхадны ліст, таму што я не хацеў плаціць партузносам за час ад даты падчы заявы аб выхадзе із партыі да даты фактычнага выключэння із яе. КПСС не хачала да сваіх мільярдаў 27 рублеў захварэўшага "дэсідэнтскай хваробай" і я вымушан быў заплаціць. Сразу слух аб а мне разнеслі па Мінску, усіх кафедрах майго профіля Саюза. Мяне не пускалі ні на якія навуковыя сходы і нічога майго не прынімалі к публікацыі. А я быў ужо слажыўшыся і вядомы ў Саюзе прафесар - аўтар больш 120 надрукаваных у друку навуковых прац. Лісты я атрымліваў ужо толькі ад мамы і сваякоў. Многагадоўныя сябры зніклі. Гэта ж ня шутка! - з аднаго боку маеі біркі стаяла кляймо "клеветнік на Советский Союз", а з другога - "шызарэнік".

Пры камуністычным фашызме за чужы праступак караліся невіноўныя члони кляіаго сям'і - дзеці, жонка і др., што ў ВКЛ забаранялася "Земскімі Прывілеямі Казіміра" 1457 г.

Із за мяне цяжка пацярпела ад камуністычна-кадэбітска-псіхіятрычнага тэрарызма і мая сям'я, а смя у рэшце-рэшт загінуў, а з ім і яшчэ два чалавекі, якіх я нават зусім не знаў. У жонкі развілася ад перажыванняў гіпертанічная хвароба, наступіла кровазліцце ў галаўні мозг і яна стала інвалідам. Дочка чуць закончыла інстытут, бо із-за мяне ёй не давалі пакоя. А "дабравольна" пайшоў я ў псіхушку "каб усім было добра!" Нада мной насмеіваліся: "Ну як ты паудзельнічаў у дэмакратычным кіраванні краінай?". Я зразумеў, што усё наша грамадства і асабліва КПСС пакутае псіхічнай хваробай. Праўда і тады былі людзі, якія пахымалі мне руку, хлопалі па плячы, але іх было мала. Да красавіцкага Пленума ЦК КПСС, можна сказаць, я жыў амаль у поўнай сацыяльнай ізаляцыі. Пасля гэтага Пленума я думаю, што КПСС возьмецца за розум і у 1988 годзе запатрабаваў ксеракопіі май матэрыялаў у КДБ. Зрабілі фотакопіі і перадалі у Мінскую абласную пракуратуру. Мяне вызваў следчы па дзяржаўным злачынствам і паказаў фотакопію майго ліста у якім я рабіў запрос у ЦК КПС, чаму у Мінску не стала мукі і кру-

ны. "Гэта праўда, што не было - кажа следчы - але ж бачыце як кантрасна атрымаліся штампы ЦК КПБ і Мінскага абласнога КДБ, нядай бог гэта пападзе у прэсу...". "...а вот бачыце, у вас напісана, што Саветскі Саюз Расея сплэцла бальшэвіцкімі штыкамі...". "...не дай Бог і гэта пападзе у прэсу, вось чаму ЦК КПБ забараніла мне выдаваць вам на рукі фотакопіі вашых матэрыялаў; лепш вы ад іх адкажыцеся. Я пацумаў, што у прынцыпе яны мне не патрэбны, бо ўсе іх знаў на зубок. Так я і ўйшоў ад следчага па дзяржаўных значыствах без фотакопій сваіх матэрыялаў. Нічо кіруючай і напраўляючай была КПСС.

У гэтым годзе я быў паслаў апеляцыю XIX партканферэнцыі КПСС. Мне былі выклікалі у Мінскі абком партыі на парткамісію. Калі старшыні парткамісіі зачытваў мае "Сустрэчныя заклікі к ЦК КПСС", сядзеўшы тут прастарэлыя і паусонныя, адокарасі у балоністым возеры, членкі парткамісіі адразу зашавяліліся, усе разчырванеліся, сталі хныкаць, пераглядывацца, сачыць, штосці барматаць: такога яны тут яшчэ ніколі не чулі. Тут зауседы хвалілі партыю. Набыўшы я і у ЦК КПБ і убачышы галаварэі і харомы КПСС прышоў к выснове, што для гэтай партыі я не падажу. У абкаме партыі і ЦК зачытаўшы мае "сустрэчныя заклікі" для ус-

~~...у 1952 годзе... у парткамісію Маскоўскага ЦК КПСС... выключылі з членаў КПСС за клевету на Союз... у 1962 годзе... партыі, камуніст... матэрыялаў... 1983 год... выважэння... ніколі не... за-за нормай.~~

У Беларусі нацыянальныя меншасці жывуць, можна сказаць, не у абідзе

Прывяду свой прыклад. З чатырох бакоў майго дачнага вучастка два вучасткі рускіх, трэці падзяка і чацверты - карэйца і ні аднаго беларуса. Маімі саседзямі па гаражу былі рускія, украінцы і лурэ. На кафедры, якой я загадываў 13 адзінаццаці выкладчыкаў беларусаў было толькі 5. А 13 п'яці прафесараў гэтай кафедры беларусаў быў толькі я і то мяне выгналі за тое, што я адстаіваю інтарэсы сваёй Бацькаўшчыны і крытыкаваў палітыку КПСС. На цяперашняй працы ўсе няць загадчыкаў аддзелаў і арганізацыі небеларусы. Гэта тыпічна для калоніі, а не для суверэннай нацыянальнай дзяржавы. Гісторыя Беларусі не знала сур'ёзных нацыянальных канфліктаў. У нас многа межнацыянальных шлюбаў, асабліва паміж беларусамі, рускімі, украінцамі. І трэба не надбухторываннем займацца супраць беларусаў і суверенітэта РБ, дамагацца каб у нас дзяржаўнай мовай была і мова былых нашых заваяўнікаў і каланізатараў, чаго нігдзе няма, а каб людзі, асеўшыя у Беларусі спакойна жылі і працавалі. Взямі, як кажуць у Беларусі, усім хваціць, толькі трэба на ёй шчыра працаваць.

Кі толькі быў прынят закон "Аб мовах у Беларускай ССР", я сразу на вышэй дзяржаўнай працы стаў карыстацца сваёй беларускай мовай: на ёй афармляю ўсю афіцыйную дакументацыю, правожу канферэнцыі, гавару па тэлефону і г.д., на сваёй мове працую ўжо 3-4 год у такой спецыфічнай галіне навукі і практыкі, як медыцына. Цяпер ужо і па тэлефону немала людзей гаворыць ^{са мной} па-беларуску. А як пачынаў працаваць на нашай роднай дзяржаўнай мове, мая руская начальніца мне намікнула, што гэта ад таго, што я пабываў у псіхушцы, былі і хлопанні дзевярамі і другія некарэктныя рэакцыі толькі за тое, што беларус у сваёй дзяржаве загаварыў на сваёй уласнай дзяржаўнай мове. Дічу, што дзяржаўнасць нашай беларускай мовы не можа быць дыскутабельнай.